

Prof. dr hab. inż. Mieczysław Hering

POLITECHNIKA WARSZAWSKA, CZŁONEK HONOROWY SEP

Sprawozdanie z prac zespołu GSK powołanego do rozważenia nowelizacji „Zasad etycznego postępowania członków SEP”

1. WSTĘP

Główny Sąd Koleżeński powołał w dniu 3 marca 2015 r. Zespół nr 2 ds. nowelizacji „Zasad etycznego postępowania Członków SEP”. Obecnie obowiązujące „Zasady” są załącznikiem do Regulaminu Sądów Koleżeńskich SEP i uchwalone zostały przez XXXV WZD w Katowicach w dniu 26 czerwca 2010 r.

Powołany zespół pracował w składzie:

- Mieczysław Hering – przewodniczący,
- Adam Borguński – członek.

2. ZAGADNIENIA OGÓLNE

Zespół skoncentrował się na celowości wprowadzenia ewentualnych zmian w aktualnym tekście funkcjonującym w warunkach działania Sądów Koleżeńskich i nie zajmował się kwestią nowelizacji „Zasad” przy założeniu, że sądy koleżeńskie zastąpione zostaną Komisją Etyczną (stanowisko GSK z 24 lutego 2016 r.).

Jest sprawą oczywistą, że „Zasady etycznego postępowania członków SEP” zarówno w przypadku utrzymania Sądów Koleżeńskich, jaki i zastąpienia ich Komisjami Etyki prawdopodobnie nadal będą obowiązywać, lecz trudno w tej chwili przesądzać czy będą one tożsame, zwłaszcza, że proponowane jest funkcjonowanie Komisji Etyki w oparciu o „regulamin”.

Zespół przystępując do pracy w pierwszej kolejności zwrócił się do wszystkich oddziałów SEP z prośbą o przesyłanie ewentualnych uwag do aktualnego zbioru zasad.

Na apel ten odpowiedziało pięć Oddziałów (załącznik nr 2), w tym trzy Oddziały nie zgłosiły żadnych uwag ani ocen. Jeden z Oddziałów zgłosił następującą uwagę: „W sytuacjach nieuregulowanych przepisami prawa lub nie ujętych w niniejszych zasadach etycznego postępowania, członek SEP powinien kierować się zasadami współżycia społecznego, tak aby jego działania mogły być przykładem praworządności i pogłębiały zaufanie do członków SEP”. Kolejny piąty Oddział zaznaczył, że trudno mieć jakiegokolwiek uwagi do tekstu aktualnie obowiązującego, ponieważ jest on „tak uni-

wersalny, że może służyć każdemu stowarzyszeniu, każdemu zawodowi, każdemu człowiekowi”.

W drugiej kolejności członkowie zespołu zebrali i przestudiowali najbardziej charakterystyczne teksty związane z etyką inżynierską, kodeksy etyczne różnych stowarzyszeń i kategorii zawodowych, zasady etyki inżyniera i ich funkcjonowanie, przeglądy wytycznych dotyczących etyki zawodowej specjalistów, obszerne teksty porównujące wybrane kodeksy zarówno krajowe, jak i zagraniczne, a w tym także SEP-owski, itp. Wykaz materiałów z jakich korzystał zespół zawarty jest w załączniku nr 1.

Analiza tych tekstów prowadzi do dwóch generalnych wniosków.

1. Istnieje realna potrzeba funkcjonowania kodeksów etyki inżynierskiej. Kodeksy takie powinny funkcjonować w środowisku bez względu na charakter struktur organizacyjnych, które zajmują się rozstrzygnięciem zagadnień mających powiązania z etyką (sądy koleżeńskie, komisje etyki itp.).
2. Skonstruowanie kodeksu uniwersalnego, obejmującego wszystkie bądź większość specjalności inżynierskich jest wysoce problematyczne. Stąd też preferowana zasada, by kodeksy etyki inżynierskiej zawierały zbiór reguł moralnego postępowania obowiązujący w każdym zawodzie inżynierskim, a więc mający charakter imperatywów interdyscyplinarnych. Zbiór ten powinien być uzupełniony o elementy dostosowane do specyfiki zawodu i raczej nie powinien mieć charakteru zbyt ogólnego. Może to bowiem prowadzić do zniechęcenia członków wspólnoty do zapoznania się z kodeksem i identyfikowaniem się z jego zapisami, a nawet przyjęcia pewnej formy wewnętrznego wobec nich oporu.

Analizując potrzebę modyfikacji dokumentu „Zasady etycznego postępowania członków SEP” można więc, zdaniem Zespołu, dokonać tego poprzez sprawdzenie w jakim stopniu wymienione wyżej dwa elementy są w nim obecne.

Jeśli chodzi o kanony uniwersalne, dominujące w kodeksach profesjonalnych, to sprowadzić je można do następujących powinności inżyniera¹⁾:

1. Nadrzedną ważność przypisywać bezpieczeństwu, zdrowiu i dobrobytowi społecznemu;
2. Świadczyć usługi tylko w zakresie własnych kompetencji;
3. Wydawać oświadczenia publiczne tylko w sposób obiektywny i zgodny z prawdą;
4. Działać dla pracodawcy lub klienta jako godny zaufania reprezentant lub przedstawiciel;
5. Unikać aktów oszukańczych;
6. Postępować godnie, odpowiedzialnie, etycznie i zgodnie z prawem, tak aby podnosić honor, reputację i użyteczność zawodu inżyniera.

Funkcjonują kodeksy etyki zawodowej, które szczególnie eksponują wagę wpływu rozwiązań technicznych na środowisko naturalne, zrównoważony rozwój społeczny, konieczność zachowania ładu przestrzennego, dbania o rozwój zawodowy współpracowników i partnerów, niedziałania na szkodę innych inżynierów, poufności faktów, informacji czy danych, które inżynier posiadał w związku z wykonywanym przez siebie zawodem. Porównanie różnorodnych kodeksów zawodowych pozwala wysnuć generalny wniosek, iż nie we wszystkich społecznościach inżynierskich ujmujących pożądane powinności w postaci kodeksu, panuje zgodność co do ww. ich katalogu [6]. Stąd też zakładamy, że w obszarze kanonów uniwersalnych zasadne jest ograniczenie się do wymienionych sześciu elementów, które w istocie rzeczy częściowo w formie ogólnej obejmują także ww. zagadnienia.

Z uwagi na fakt, że każdy poprawnie sformułowany kodeks etyki inżynierskiej zawierać powinien odniesienia do zbioru kanonów uniwersalnych oraz zbiór szczegółowych norm postępowania, bardzo trudno oceniać jego jakość i formułować propozycje ewentualnych zmian w oparciu o rozwiązania przyjęte przez środowiska nie związane z elektryką. W przypadku SEP rozsądne wydaje się porównanie z rozwiązaniami przyjętymi przez IEEE. Oczywiście w grę wchodzi także kodeksy funkcjonujące w stowarzyszeniach grupujących elektryków w innych krajach, lecz jest to przedsięwzięcie, które może być zrealizowane wyłącznie przez osoby zajmujące się profesjonalnie problematyką etyki inżynierskiej.

¹⁾ Cytat kanonów fundamentalnych kodeksu etycznego National Society of Professional Engineers, Engineering Ethics, red.Ch. Fleddermann, 3rd Ed., Pearson, Prentice Hall 2008. Także American Society of Civil Engineers (ASCE), Code of Ethics oraz American Institute of Chemical Engineers (AIChE), Engineering Ethics..., a także Wajszczak P.: Etyka zawodu inżyniera w świetle wybranych kodeksów in Annales. Etyka w życiu gospodarczym 2013, vol. 16.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w kraju istnieje świadomość potrzeby profesjonalnego podejścia do etyki zawodowej inżyniera. Wskazuje się jednak na brak skoordynowanych działań wspierających etykę zawodową i skierowanych do uczelni oraz stowarzyszeń inżynierskich. Wskazywana jest nawet potrzeba „uznania etyki zawodowej inżyniera w kraju za wyodrębnioną, ważną i potrzebną gospodarce subdyscyplinę etyki praktycznej, powołanie czasopisma jej poświęconego i organizowanie regularnie konferencji na temat praktycznych aspektów etyki zawodowej inżynierów” [1]. Takie formy działania istnieją już od dawna w USA.

Ograniczymy się więc do porównania kodeksów IEEE i SEP dokonanego przez P. Wajszczaka w [1]. Zastosowana przez autora metoda porównań polegała na jakościowej analizie zapisów w obu kodeksach oraz na przypisaniu ich do określonego tzw. pola powinności zawodowej, które zapisy te regulują. Nie był przy tym uwzględniany stopień zakresu przypisania, ani stopień szczegółowości regulowanego zachowania. Przy badaniu zgodności lub niezgodności norm kodeksowych w obu kodeksach brano jedynie pod uwagę: ich dosłowną treść w obu porównywanych kodeksach, a także ich sens wyrażony w podobny sposób, jeśli dotyczył tego samego przedmiotu regulacji. Jeśli w artykule, punkcie lub podpunkcie czyli tzw. jednostkach analizy kodeksu było kilka pól powinności zawodowej, jednostka analizy otrzymywała tyle stwierdzeń zgodności, ile pól jednego kodeksu pokrywało się z wymienionymi polami w drugim kodeksie. W rezultacie autor otrzymał dla porównywanej pary kodeksów (w tym przypadku IEEE i SEP) macierz obrazującą stopień odpowiedniości norm o obu kodeksach. Pozwalała ona na wyznaczenie dla każdego kodeksu: całkowitej liczby jednostek norm kodeksu n_t , udział norm wspólnych n_w oraz udział norm specyficznych n_s . Wielkość n_w może być uznana za obiektywny wskaźnik podobieństwa porównywanych kodeksów, czyli dowodzić istnienia kanonów norm i powinności podobnie rozumianych przez różne kodeksy etyczne. Jeśli kodeksy te związane są z różnymi zawodami inżynierskimi to oczywiście także uzyskuje się obiektywny obraz ich zbieżności.

Otóż dla obu porównywanych kodeksów (IEEE, SEP) $n_t = 10$ wskaźniki $n_w = 0,6$, czyli 60% wzajemnego podobieństwa. Biorąc pod uwagę fakt, że obszar inżynierii obejmowany przez IEEE (elektryka, elektronika, telekomunikacja, inżynieria komputerowa i informacyjna oraz dziedziny pokrewne, a w szczególności aplikacje np. w biomedycynie, automatyce i robotyce, elektroenergetyce, technice motoryzacyjnej, lotniczej, morskiej, wojskowej, inżynierii środowiska, nanotechnologii, bezpieczeństwie informacyjnym i innych) jest zbieżny z obszarem zainteresowania SEP, można uznać, że 60-procentowe wzajemne podobieństwo obu kodeksów może

świadczą o braku dostatecznej zbieżności w zapisach kodeksowych. Trzeba jednak pamiętać, że IEEE ma charakter globalny o dość złożonej strukturze organizacyjnej, a więc trudno tu liczyć na większe podobieństwo. W tej sytuacji być może trzeba ostrożnie zgodzić się z przesłaną i cytowaną na wstępie opinią jednego z Oddziałów o wysokiej jakości kodeksu SEP, mimo że nosi on nazwę „Zasad etycznego postępowania członków SEP”. Wydaje się jednak, że bardziej obiektywny obraz stanu rzeczywistego można uzyskać poprzez porównanie przedstawioną tu metodą aktualnego kodeksu SEP z kodeksami jego narodowych odpowiedników.

Tę opinię zdaje się potwierdzać fakt, że np. porównanie kodeksu IEEE np. z kodeksem NSPE (National Society of Professional Engineers) przy $n_t = 69$ dla NSPE oraz jak wyżej dla IEEE $n_t = 10$ daje następujący rezultat: udział norm wspólnych dla NSPE to $n_w = 0,7$ zaś dla IEEE zaledwie $n_w = 0,19$.

Inny przykład dotyczy dwóch kodeksów obejmujących tę samą branżę budowlaną. Ta para to PZITB (Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa) oraz PIIB (Polska Izba Inżynierów Budownictwa Oddział w Krakowie). Mimo że są to kodeksy funkcjonujące w tej samej branży zbieżność zapisów nie jest imponująca, ponieważ działania obu przedmiotów są częściowo ukierunkowane na inne zagadnienia. W efekcie dla PZITB mamy $n_t = 26$, $n_w = 0,81$, zaś w PIIB $n_t = 45$, $n_w = 0,44$.

Prezentowana tu metoda niewątpliwie mogłaby zostać wykorzystana do oceny zbieżności zapisów w kodeksie SEP i w kodeksach organizacji inżynierskich funkcjonujących w obszarze elektryki w innych krajach. Rezultaty otrzymane przy jej użyciu w istotnym stopniu mogłyby być pomocne w doskonaleniu kodeksu SEP. Oczywiście kodeks SEP powinien zachować pewną odrębność z uwagi chociażby na różne podejście do normowania niektórych powinności etycznych w Polsce. Niektórzy badacze zajmujący się problemami etyki inżynierskiej wskazują wprawdzie na występujące tendencje do umiędzynarodowienia zawodowych standardów etycznych w społecznościach oraz rozszerzenia normowania zachowań zawodowych przewyżających zwłaszcza różnice kulturowe, co ma istotne znaczenie szczególnie w warunkach globalizacji, ale analizy licznych kodeksów zdają się potwierdzać tę tezę tylko częściowo [1].

3. ZAGADNIENIA SZCZEGÓŁOWE

W niniejszym punkcie zawarte są uwagi odnoszące się bezpośrednio do zapisów w aktualnym dokumencie zawierającym „Zasady etycznego postępowania członków SEP”, a w szczególności jego ocenę pod kątem zbieżności z uniwersalnymi kanonami dominującymi w kodeksach profesjonalnych oraz odniesienie do uwagi nadesłanej przez jeden z Oddziałów SEP.

Jeśli chodzi o **kanon 1**, to ma on swoje pełne odzwierciedlenie w normie 1 i 3 „Zasad”.

Kanon 2 nie ma wyraźnego i jednoznacznego odniesienia w „Zasadach”, ale istnieje pewna jego zbieżność z normą 5, co świadczy o potrzebie jej modyfikacji.

Kanon 3 ma częściowe odniesienie w normie 7, a więc i w tym przypadku można podjąć próbę zmiany treści tej normy.

Kanon 4 w istocie rzeczy ma śladowe odniesienia w normach 5 i 9, ale warto rozważyć wprowadzenie go w całości jako odrębną normę w „Zasadach”.

Kanon 5 ma swoje odniesienie w normach 4 i 5, i proponujemy utrzymanie dotychczasowej treści tych norm.

Istotne elementy **kanonu 6** mają swoje odzwierciedlenie merytoryczne w normach 4 i 9, co pozwala na rezygnację z jego uwzględniania w „Zasadach”.

Jeśli chodzi o uwagę zgłoszoną przez jeden z Oddziałów o treści: „W sytuacjach nieuregulowanych przepisami prawa lub nie ujętych w niniejszych zasadach etycznego postępowania, członek SEP powinien kierować się zasadami współzycia społecznego, tak aby jego działania mogły być przykładem praworządności i pogłębiały zaufanie do członków SEP”, to rodzą się następujące pytania.

Jeżeli zaistniała sytuacja nie jest uregulowana przepisami prawa, to z reguł wnioskowań prawnych wynika, że obowiązuje norma prawna pośrednia. W takiej sytuacji interpretator tekstu prawnego powinien w pierwszej kolejności posłużyć się dyrektywami wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej. Jeżeli przy ich pomocy nie uda się usunąć luki w prawie, powinien posłużyć się regułami wnioskowań prawnych (per analogiam). W tej sytuacji odsyłanie do „zasad współzycia społecznego” może budzić kontrowersje, ponieważ nie są one sankcjonowalne ani egzekwowalne. W sensie prawnym termin ten oznacza minimum powszechnie przyjmowanych zasad poprawności i uczciwości w relacjach z innymi osobami. Jest to zwrot odsyłający do norm pozaprawnych, a więc w wielu przypadkach rzeczywiście może być wykorzystany w takim sensie jaki zawiera przedstawiona propozycja, ale jak widać nie w każdej sytuacji będzie to możliwe. Ewentualnie można więc rozważyć wprowadzenie proponowanego zapisu, lecz z pominięciem słów „nieuregulowanych przepisami prawa”.

Zgłoszona propozycja ma pewien walor wynikający z faktu, że „Zasady” są uważane za zbiór norm o charakterze raczej ogólnym, a zgłoszona propozycja, przy utrzymaniu obecnego stopnia ich ogólności, może być przydatna, mimo że termin „zasady współzycia społecznego” nie tylko nie są sankcjonowalne ani egzekwowalne, lecz także niedookreślone.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Zespół nr 2 Głównego Sądu Koleżeńskiego powołany do rozważenia nowelizacji „Zasad etycznego postępowania członków SEP” stwierdza, że:

1. Aktualny tekst kwalifikuje ten zbiór norm etycznego postępowania inżynierów elektryków do kategorii zbiorów o charakterze ogólnym;
2. Uszczegółowienie zbioru warto rozważyć w oparciu o przedstawioną w p. 2 metodę, przy czym zadanie modyfikacji o tym charakterze powinno być powierzone specjalistom zajmującym się kodeksami etyki zawodowej inżynierów w ewentualnej współpracy z grupą specjalistów elektryków. Celowość takiego przedsięwzięcia wynika z obserwowanego funkcjonowania wielu kodeksów etyki o zbyt dużym stopniu ogólności, a przejawiającego się zniechęceniem członków wspólnoty do identyfikowania się z jego zapisami, a nawet przyjęcia pewnej formy wewnętrznej wobec nich oporu.
3. W aktualnej sytuacji celowe jest zaproponowanie przez GSK ograniczenie korekt i niewielkich uzupełnień w „Zasadach” wskazanych w p. 3. Ich konkretne sformułowania powinny być przyjęte po dyskusji na posiedzeniu GSK.

ZAŁĄCZNIK NR 1**Wykaz materiałów jakimi posługiwał się Zespół w związku ze zleconym zadaniem przez GSK**

1. Etyka
2. Etyka (platforma)
3. Etyka inżynierska (pdf)
4. Etyka ogólnie i ogólne zasady etyczne inżynierów i techników
5. Etyka w pracy inżyniera
6. Etyka zawodu inżyniera w świetle wybranych kodeksów (pdf)
7. Kodeks etyczny a kształtowanie zasad etycznych w administracji (pdf)
8. Kodeks etyczny członków stowarzyszenia INTERIM MANAGERS
9. Kodeks etyczny FEANI
10. Kodeks etyki zawodowej inżynierów budownictwa (pdf)

11. Kodeks etyczny postępowania członka Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa
12. Kodeks etyki pracownika naukowego 1 (pdf)
13. Kodeks Postępowania Etycznego Stowarzyszenia Polskich Skarbników Korporacyjnych (pdf)
14. Kodeks etyki pracownika naukowego 2 (pdf)
15. Kodeks etyki zawodowej inżyniera
16. Kodeksy etyki zawodowej Stowarzyszenia Sprzętu Komputerowego
17. Podstawowe zasady etyczne I
18. Przegląd wytycznych dotyczących etyki zawodowej specjalistów (pdf)
19. Regulamin działania Komisji Etyki Zawodowej Małopolskiego Stowarzyszenia Rzeczoznawców Majątkowych w Krakowie
20. Rola kodeksów etycznych public relations (pdf)
21. Zasady etyki inżyniera i ich funkcjonowanie (pdf)
22. Ogólne zasady etycznego postępowania inżynierów
23. Zasady etycznego postępowania członków SEP
24. Zasady etyki inżyniera i ich funkcjonowanie (pdf)
25. Zasady etyki urzędniczej w administracji
26. Zasady etyki zawodowej członków Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego (pdf)

ZAŁĄCZNIK NR 2**Wykaz Oddziałów SEP, które odpowiedziały na pytanie dot. celowości zmian w aktualnym dokumencie „Zasady etycznego postępowania członków SEP”**

1. SEP Kalisz.pdf
2. SEP Koszalin.docx
3. SEP Kraków.docx
4. SEP Krosno.docx
5. SEP Opole.docx

Autor dziękuje za wniesione uwagi członkowi Zespołowi mgr. inż. Adamowi Borguńskiemu z Oddziału Szczecińskiego SEP oraz za wszystkie nadesłane uwagi i spostrzeżenia.

